

در کتابخانه های گوناگون سراسر جهان بسیاری از نسخه های خطی فارسی وجود دارد که هنوز فهرستی از آنها در اختیار علاقه مندان و پژوهشگران قرار نگرفته است، و چه بسا به جهت ناآشنایی فهرست نگاران خارجی با متن نسخه هایی که فاقد عنوان کتاب و نام نویسنده و تاریخ تألیف یا تحریر است، خطاهایی در ثبت آنها نیز صورت گرفته باشد. به ویژه نسخه های موجود در کتابخانه های کشورهای غربی که نیازمند بررسی متخصصان نسخه شناس است؛ زیرا اغلب نسخه های موجود در کشورهای غربی از راه های گوناگون مانند خرید از واسطه های ایرانی یا غیر ایرانی و یا اهدا به کتابخانه های مزبور راه یافته اند و رقم و تاریخ کتابت برخی از آنها محو شده است و ثبت مشخصات آن جز با نگرشی دقیق به سراسر متن و اظهار نظر متخصصان نسخه شناس میسر نمی گردد.

اطلاعات مختصری که در این مقاله درباره نسخه های خطی فارسی موجود در کتابخانه مرکزی عمومی نیویورک (واقع در منهتن) ارائه می گردد، صرفاً برای معرفی اجمالی برخی نسخه های موجود در آن مرکز و تشویق و ترغیب پژوهشگران و نیز مسئولان امور فرهنگی کشور جهت بازنگری و احیای آنهاست.

در مرکز فوق، با وجود رایانه ای شدن اطلاعات مجموعه کتاب ها و نسخه های خطی غربی، دسترسی متقاضیان به نسخه های خطی فارسی بسیار دشوار و نیازمند صرف وقت بسیار است، زیرا نه تنها فهرست این نسخه ها رایانه ای نشده اند، بلکه در فهرست های دستی موجود یا کارت های شناسایی نسخه ها نیز ترتیب القبایی یا موضوعی وجود ندارد و اگر هم نام کتاب و نویسنده درست ثبت شده باشد، باقی اطلاعات لازم درباره نسخه ها موجود نیست.

در دوره استفاده از فرصت مطالعاتی در دانشگاه هاروارد، علاوه بر کار تحقیقی مقرر، توفیق بازدید از این

آشنایی با نسخه های خطی فارسی کتابخانه مرکزی عمومی نیویورک

حکیمه دبیران*
دانشگاه تربیت معلم

چکیده: این مقاله گزارشی است از برخی نسخه های مهم فارسی موجود در کتابخانه مرکزی عمومی نیویورک که تاکنون برای آنها فهرست مستقلی تهیه و منتشر نشده است. در این کتابخانه نسخه های خطی یشماری به زبان های فارسی، عربی، عبری، انگلیسی و غیره وجود دارد و فقط برای دو نسخه خطی فارسی پنج برگ فهرست به صورت تایپ شده وجود دارد. در این مقاله ۱۶ نسخه خطی فارسی که به لحاظ نسخه شناسی از دیگر نسخه های فارسی موجود در این کتابخانه با اهمیت تر است معرفی می گردد.

کلید واژه: نسخه های خطی، نسخه های خطی فارسی، کتابخانه عمومی نیویورک (آمریکا).

* دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشیار دانشگاه.

کتابخانه رایافتم و توانستم به یاری خداوند به مقابله و تصحیح یکی از نسخه های قدیم گلشن راز بپردازم، و از میان بیست و چهار نسخه خطی فارسی موجود در این کتابخانه توفیق بررسی و یادداشت مشخصات شانزده نسخه را به تفصیل یافتم که به شرح ذیل است:

۱) گزیده دیوان جامی

در فهرست کتابخانه و در صفحه اوک نسخه به اشتباه «لیلی و مجنون» معرفی شده است. بر روی کاغذی جدا نوشته اند:

Nither Laila - Majnoon nor Khossro-Shirin

این نسخه به خط نستعلیق بسیار خوب سلطان علی مشهدی در سال ۹۱۹ ق کتابت شده است. بعضی از کلمات به خط نستعلیق شکسته نوشته شده و اغلب در زیر حرف سین سه نقطه گذاشته شده است.

جلد دارای مقوای ضخیم قهوه ای برآق با حاشیه مذهب و متن گل و مرغ، عطف از چرم قهوه ای و داخل جلد به رنگ زرشکی با حاشیه طلایی و مشکی است. در دو صفحه اوک کتاب که صفحه دوم آن با شمسه مانندی تزیین شده است، بیش از بیست مهر و یادداشت از افراد و زمان های مختلف وجود دارد، از جمله:

مهرها: اللهم صل علی محمد و آل محمد. / یا یحیی خذ الكتاب بقوة. / افوض امری الی الله، بنده الله یار. / اکبر شاه بنده محب علی. / یادشاه عالمگیر قابلخان خانه زاد. / یادداشت ها: الله اکبر به تاریخ ۱۵ اسفند مذماه الهی، سنه ۴ روز یکشنبه در مقام دارالخلافة اگره به نظر اشرف اقدس خلد الله ملکه ابداً گذشت الخ. / هو قیمت پانزده اشرفی.

در صفحه اوک و دوم کتاب سه بیت به خط نستعلیق بسیار خوب نوشته شده که با جدول های مذهب و منقش آراسته شده است:

سُبْحانَ مَنْ تَحیر فی ذاته سِوَاهُ

فهم و خرد به کنه کمالش نبرد راه
بر وحدتش صحیفه لاریب حجّتی است

اینک نوشته شهدالله بر آن گواه
بر ما قیاس ساحت قدسش بود چنانک

بر یک دو چوب پاره شطرنج نام شاه
قبل از این دو صفحه، دو مینیاتور بسیار استادانه و زیبا از «استاد محمود» وجود دارد که صحنه های شکار را نشان می دهد. همچنین دو مینیاتور در صفحه ماقبل آخر کتاب دیده می شود که هر دوی آنها کار «خواجگک نقاش» است و دو مینیاتور نیز میان غزل های صفحه ۵۵ و ۵۶ به چشم

می خورد.

این نسخه دارای ۴۹ غزل از مولانا جامی است و تمام صفحه ها با جدول مذهب و لچکی های منقش در اطراف هر بیت آراسته شده است. مصرع اوک غزل آغازین چنین است:

- شد برقع روی چو مهت زلف شب آسا

۲) شاهنامه فردوسی

این نسخه به نام «شاهان یا مجموعه ای از اشعار پهلوانی متعلق به تاریخ ایران» از ابوالقاسم حسن بن شرف شاه فردوسی معرفی شده است که در سال ۱۸۸۹م از کتابخانه لنوکس خریداری گردیده است. نسخه دارای، قطع رحلی ۳۸x۲۳ سم، و تذهیب ها و مینیاتورهای زیبا و بسیار است جلد به رنگ زرشکی با نقش های گل و برگ طلایی و متن مشکی است. صفحه اوک مذهب است و متن در جدولی به ابعاد ۵/۱۳x۸ سم آمده و ابعاد جدول در صفحه های دیگر ۲/۱۴x۵/۲۶ سم است و اشعار، در چهار ستون نوشته شده است. این نسخه از داستان های دفتر اوک شاهنامه آغاز شده و به پایان دفتر چهارم ختم شده است.

۳) انشاء و نامه نگاری فارسی

این نسخه دارای جلد چرمی و قهوه ای به ابعاد ۲۱x۱۲ سم، و ۸۰ برگ است.

تاریخ نگارش کتاب در فهرست کتابخانه، ۱۱۷۴ق/ ۱۷۶۰م، نوشته شده ولی در خاتمه کتاب آمده است که: «تحریر یافت روز شنبه شب پنجم جمادی الاولی ۱۱۷۳». این نسخه به خط نستعلیق با مرکب مشکی مزین به دو جدول شنگرف است، عناوین مطالب در بعضی از صفحه ها نیز با شنگرف نوشته شده است. در صفحه اول چنین آمده است:

«.. آنکه بنده شکسته دلخسته عاصی، فقیر فقیر هیچ مدان، اضعف عباد الله، هر کزن ولد مهتر اداس کمبوملتانی در دارالخلافة بلده مهتره، روزی به صحبت با یاران نشسته بود، بعضی یاران گفتند که تو در خدمت نواب غفران پناه، حاتم زمانه، نوشیروان عصر، اعتبارخان، منشی بوده و عمری در فن انشا صرف کرده، چیزی به طریق یادگاری بنویس... مشتمل بر هفت باب:

باب اوک: در باب نوشتن نامه که سلاطین به سلاطین نویسند.

باب دوم: در اصدار فرامین.

باب سوم: در شرح پروانجات.

باب چهارم: در نوشتن عرایض.

رحم کن و جرم بیامرز از او
وانکه نبشته است مر این را تمام
عفو گناهش تو بکن والسّلام
و انجام نسخه:

«تمت. تمام شد نسخه مخزن الاسرار به يد فقير الحقير
سراپا تقصير، کاتب ناتمام، احمدالله، به تاريخ بيست و
ششم ماه ربيع الثاني در خطه کشمير جنت نظير در سنه
۱۲۴۰ اتمام پذيرفت و اختتام انجاميد. تم تم تم تم».

(۶) دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی
این نسخه در سال ۱۲۶۵ یا ۱۲۴۵ ق، مطابق با ۱۸۲۹ م، در ۲۵۱ برگ نوشته شده است. در ابتدای متن «بسم الله الرحمن الرحيم» در داخل سرلوحه تذهیب شده عالی به خط نستعلیق آمده است. حاشیه صفحه اول و دوم به صورت برگ و اسلیمی تذهیب و تزیین شده، بقیه صفحه‌ها با جدول کشی های طلایی و مشکی و آبی آراسته شده و ستون بندی غزل‌ها با خط قرمز (شنگرف) مشخص شده است. نسخه دارای جلد چرمی ضخیم قهوه‌ای در اندازه ۱۵×۲۱/۴ س م است و علاوه بر قصاید و غزل‌ها و دیگر اشعار، مقدمه «محمد گلندام» را نیز داراست و بخشی از آن را در زیر می‌آوریم تا در صورت مقابله با متون موجود، مشابهت و نزدیکی آن با نسخ دیگر چاهی یا خطی معلوم شود:

«حمد ببعد و ثنای بیعد و سپاس بقیاس خداوندی
را که جمیع دیوان حافظان ارزاق، پروانه سلطان ارادت
و مشیت اوست. بیمانندی که رفع بنیان ایوان سبع
طباق نشانه عرفان حکمت بی علت او. حکیمی که
طوطی شکر خای ناطقه انسانی را در محاذات آینه تأمل
عرایس معانی به ادای دلگشای «ان من الّیّان لَسِحْرًا
» گویا کرد. علیمی که بلبل دستان سرای خوشنوی
زبان در قفس تنگ دهان، به قوت اذهان مستقیم در
ترنم و تنغم «ان من الشّعر لِحکمة» آورد.

آن بنده پروری که زبان در دهان نهاد
در کلام در صدف هر زبان نهاد
جان را ز لطف عذب غذای لطیف داد
دل را مفرحی ز سخن در بیان نهاد
ضمناً بیتی از غزل معروف «دوش دیدم...» را با نسخ
مورد نظر آقای فرزاد مقابله کردم، تنها با نسخه «م» که نسخه
خطی مربوط به ۸۹۳ ق است مطابقت داشت.

(۷) دیوان حافظ
اندازه اوراق نسخه ۱۳×۲۰/۵ س.م. و ورق‌ها به شکل نیمه

باب پنجم: در نوشتن مکتوبات که ابنای روزگار با
یکدیگر نویسند.

باب ششم: در خط و قبالات شرعی.
باب هفتم: در نوشتن دستک و سرنامه.
این نسخه در تاریخ ۸ آگوست ۱۹۰۷ م، برای کتابخانه
خریداری شده است.

(۴) حکایت سیر حاتم، از مؤلفی ناشناخته
این نسخه دارای جلد سبز رنگ به طرح ابر و باد، با عطف
ولچکی‌هایی از چرم قرمز، با دو جدول طلایی باریک به
اندازه ۱۸×۲۲/۵ س م است. عنوان آن در فهرست کتابخانه
«نو شیروان، پادشاه ایران از سلسله صفویان» (۱) ذکر شده
است، ولی در یک برگ که داخل کتاب است، چنین نوشته
شده: «حکایتی به شیوه حکایتهای کلبه و دمنه یا داستانهای
بیدپای... در زمان ساسانیان، خسرو و انوشیروان».
خط آن به شیوه هندی و بدون نام کاتب است. متن
بسیار تمیز در اندازه ۱۷×۹/۵ س م است.
آغاز نسخه: «... بدان که این حکایت شاخ در شاخ عجیب
و غریب است که به شنیدن آن افزایش عقل گردد و...».
و انجام نسخه:

«... و حاتم بعد از قطع مراحل و طی منازل مع الخیر و
العاقبت داخل شهر خود گشته، رونق افروز سریر سلطنت
گردید و در اجرای امور کلی و جزوی پرداخته، لوای عالم
آرائی و دادگستری برافروخت. والله اعلم بالصواب فقط.
تمام».

(۵) مخزن الاسرار از نظامی گنجوی
این نسخه دارای جلد چرمی قهوه‌ای نسبتاً سالم به اندازه
۱۲×۲۰/۵ س م، در آغاز نسخه:
هست کلید در گنج حکیم
بسم الله الرحمن الرحيم
فاتحه فکرت و ختم سخن

نام خدای است بر او ختم کن
در صفحه دوم، ۱۵ بیت دو ستونی (۵/۵ س م) در وسط
متن و ۱۳ بیت به صورت چلیپا در ستون دو سانی با حاشیه
مذهب و زاویه‌های به رنگ آبی و طلایی و قرمز نوشته شده
است. آخرین صفحه مخزن الاسرار صفحه ما قبل آخر
کتاب است و صفحه آخر، در ختم کتاب و دعای ممدوح
و متضمن مفهوم شکر و طلب غفران است:

بار خدای از کرم عفو کن
جمله گناهان تو ز صاحب سخن
وانکه بفرمودن بشتن برو

سوخته (دودی شده) است. ظاهرأ بعد از صحافی کتاب، اولین صفحه «بسم الله الرحمن الرحيم» را به خط دیگری نوشته‌اند و الحاقی است. خط دیوان نستعلیق بسیار خوب است.

اولین شعر این نسخه قصیده‌ای است با مطلع ذیل:
خیر مقدم مرحبای طایر میمون قدم

شادمان کردی مرا نازم ترا سر تا قدم
در تذهیب عنوان یا سرلوحه این نسخه عبارت «در مدح خواجه...» به چشم می‌خورد، هنگام ترمیم و اصلاح صفحات، اطراف نوشته‌ها را از بین برده و ناقص کرده‌اند. قصیده بعدی «جوزا سحر نهاد...» است که در عنوان تذهیب شده آن نوشته شده: «در مدح خواجه برهان گوید». بخش قصاید را با عبارت «تمت قصاید الکتاب بعون الملک الوهاب» به پایان می‌برد. پس از آن غزلها با تذهیب بسیار خوب و عنوان «فالله خیر حافظاً» شروع می‌شود. ترتیب ابیات در غزل اوک چنین است:

الا یا ایها / بیوی / به می / مرادر / شب تاریک / همه کارم / حضوری گر.

آخرین غزل نیز با مطلع ذیل است:

ای حسن خط از دفتر اخلاق تو بابی

شیرینی از اوصاف تو حرفی ز کتابی

۸) مجموعه‌ای از گزیده آثار بزرگان

این نسخه خطی با جلد ضخیم سیاه چرمی به اندازه ۱۴ × ۲۳ س م، است. در این مجموعه اشعار فارسی و عربی و در بعضی موارد حکایات و مطالبی نیز به نثر وجود دارد. مقدمه کتاب به خط نستعلیق خوب در چهارده صفحه است.

صفحه اوک و دوم دارای تذهیب زیبایی است که رنگ‌هایی طلایی و مشکی و قرمز و آبی در آن به کار رفته و ظاهرأ در قرن دوازدهم هجری نوشته شده و در سال ۱۳۲۴ ق به کتابخانه محمد باقر بن محمد تقی بن محمد باقر بن محمد تقی الاصفهانی انتقال داده شده است.

اسامی بزرگان صاحب اثری در این مجموعه به چشم می‌خورد که عبارت‌اند از: فرزندق، اصمعی، حضرت مولانا شوکت، نواب وحید زمانی، فاضل میبدی، غزالی، طالب آملی، ابوطالب کلیم، خواجه عبیدالله سامی، شهرت قمی، خواجه سلمان ساوجی، شهیدا گیلانی، حکیم عبدالله وحدت گیلانی، رافع گیلانی، میرزا نظام دستغیب شیرازی، بابا فغانی شیرازی رشیدی کازرونی، محمد زمان سالک یزدی، وحشی یزدی، لسانی شیرازی، محمد قاسم خراسانی، میرزا کاظم علاقه بند خراسانی و....

آغاز نسخه:

«سبحان الله، هر چند دیده قلم را از مکحله دوات سرمه سلیمانی می‌کشم، پر یزادان معنی، نقاب از چهره نمی‌کشایند؛ و چندانکه در کمینگاه صفحه از ابریشم مسطر دام می‌گسترانم، رنگین تدروان الفاظ به دست در نمی‌آیند. همانا عقل تنک مایه راستایش به نحوی در اندیشه می‌آید که چون رشحه از سحاب مکرمتش به خامه رسد، با آنکه داغ بندگی از ناصیه‌اش هویدا است، سرو آزادی گردد و اگر نسیمی از بهارستان فیضش بر غنچه ارادت وزد به مشاطگی باد صبا گل نیلوفری شود...»
اغلب صفحه‌ها دارای حاشیه است، و بعضی از آنها هنگام صحافی از بین رفته است. و در کنار بعضی از صفحه‌ها دو تا چهار سانتی متر تا شده است.

۹) مجموعه‌ای از آثار منظم و منثور فارسی

این نسخه دارای جلد قرمز است و نقش و جدول‌ها در خود چرم حک شده و اندازه آن ۱۳ × ۲۴ س م است. آستر و بدرقه سبز کمرنگ و پررنگ به طرح ابر و باد است.

مجموعه‌ای از نثرهای مختلف و اشعار گوناگون فارسی در صفحه‌های زرد و صورتی نگاشته شده است، در صفحه‌های زرد منشآت مختلفی که جنبه تاریخی و اجتماعی و مذهبی دارد دیده می‌شود که به صورت چلیپا نوشته شده است، یکی از آنها کتابت شاه عباسی به نورالدین محمد جهانگیر پادشاه، و یکی دیگر کتابت خان اعظم به نواب خانخانان مهابتخان سپه سالار و... است. اشعار هم در سه ستون جدول بندی شده طلایی و مشکی به ابعاد ۱۰ × ۲۰ س م، به صورت چلیپایی نوشته شده و آغاز نسخه افتاده است. اشعاری که در این نسخه آمده است، از شاعرانی مانند: بابا فغانی، سحابی، مولانا ظهوری، مولانا جامی، شیخ علی نقی کمره، خواجه حسن بیک، آصفی مشهدی، طالب آملی، مولانا شوکت، میرزا عبدالله عشق، صائب، حکیم انوری، ملا حمزه، شیخ ابوسعید ابوالخیر و... است.

بخش‌های مختلف کتاب در سال‌های ۱۰۵۲ و ۱۰۶۰ و ۱۰۸۱ ق کتابت شده است.

در صفحه آخر هفت رباعی به خط نستعلیق شکسته بسیار خوب به صورت چلیپا به عنوان مسوده نوشته شده است.

۱۰) کلیات سعدی

این نسخه با جلد چرمی طرح ابر و باد به رنگ زرد و قرمز با شیرازه و لچکی‌های قرمز به اندازه ۱۷ × ۲۶/۵ س م،

۱۲) یوسف و زلیخای جامی

این نسخه با جلد مشکی چرمی به اندازه ۱۲x۲۲/۵ س.م. است. تاریخ کتابت آن در فهرست کتابخانه، سال ۸۹۱ ق، مطابق ۱۴۸۶ م، ذکر شده و به خط نستعلیق خوب نوشته شده، و دارای پنج مینیاتور تذهیب شده به شیوه دوره صفوی با عناوین مزین است و اشعار درون جدولی با ابعاد ۶/۷x۱۴/۵ س.م. با چهار خط مشکی و آبی و طلایی قرار گرفته است.

شروع نسخه با سرلوحة مذهب:

الهی غنچه امید بگشای

گلسی از روضه جاوید بنمای

بخندان از لب آن غنچه باغم

وزان گل عطر پرور کن دماغم

انجام نسخه افتادگی دارد.

این نسخه اهدایی ادوارد هارکنس در نوامبر ۱۹۳۸ م است.

۱۳) گلشن راز، باغ گلها از محمود شبستری

این نسخه در قطع ۱۷x۲۷ س م دارای جلد قلمدانی ضخیمی به رنگ قرمز براق، با حاشیه مذهب و منقش به گل‌های ریز و به رنگ آبی و سفید و صورتی است. درون جلد نیز به رنگ قرمز براق دارای حاشیه مذهب و ترنج‌های طلایی است. صفحات کتاب حاشیه‌ای ۵ سانتی متری به رنگ آبی دارد که با افشانه‌های طلایی تزیین شده است. اشعار نیز در دو ستون ۸ سانتی متری با جدول مذهب ۷۴ سانتی متری آمده است. آغاز کتاب دارای سرلوحة مذهب بسیار زیبایی است که عبارت «گلشن راز شیخ محمود شبستری» به خط نسخ عالی در میان آن به رنگ سفید نوشته شده است.

ستون بین مصرع‌ها گل و برگ طلایی و اطراف آن حاشیه‌ای باریک با برگ‌های طلایی دارد. این نسخه به خط نستعلیق خوب و بدون نام کتاب است، سال کتابت هم محوشده است. در صفحه مقابل داخل جلد مهری چنین دیده می‌شود: **ربیع الثانی** و چند بیت نیز در همان صفحه نوشته‌اند: «آقاهاشم فرماید:

ممکن لو او واجب دو تا ضد هم اند

ضد حق نبود روا ای هوشمند

خود همی گوید که لا ضد له

پس ثبوت ممکن آمد ضد او

حررها؟ ۸۳ تم تم».

۱۴) کلیات سعدی

پشت شیرازه کتاب نام آن و در او کین صفحه داخل جلد

است. ۲۷ صفحه اول کتاب و ۲۲ صفحه آخر آن سفید است و صفحه اول و دوم کتاب دارای تذهیبی زیبا با حاشیه ۴ س م، و برگ‌های طلایی است.

این نسخه کلیات نظم و نثر سعدی است و مقدمه جامع آثار وی، علی احمد ابوبکر بیستون، را نیز دارد و بخشی از متن مقدمه را در جدولی به عرضی ۹۵ س م، و بقیه آن را در حاشیه آن به عرض ۲/۵ س م، به طرز چلیپا نوشته‌اند. کاتب «مقصود علی شیرازی» است که آن را در سال ۱۱۵۱ ق، به خط نستعلیق بسیار خوب با مرکب مشکی و عناوین قرمز نوشته است.

در آغاز هر کتاب سرلوحة ای مذهب وجود دارد که عنوان کتاب را در بر می‌گیرد. بقیه صفحه‌ها فقط جدول بندی‌های طلایی و آبی و مشکی دارد. در پایان هر کتاب ترقیمه کاتب به صورت زیر وجود دارد: «بعد از این در کتاب شانزده گانه شروع رود، به توفیق الله تعالی، تمت بالخیر.» «تمت الكتاب گلستان شیخ مصلح الدین سعدی علیه الرحمه و الغفران» «تمت الكتاب بوستان، به عون الملك المتان، به تاریخ شهر شعبان المعظم سنة ۱۱۵۰».

اشعار در دو ستون متن و یک ستون حاشیه‌ای چلیپا نوشته شده، در پایان بخش قضاید، ترجیع بندها و مفردات به طرز زیبایی در جدول‌های مناسب نوشته شده است. در صفحه اول نسخه، پیش از متن این یادداشت به چشم می‌خورد: «به تاریخ ۱۱۵۲ در بلده شیراز از قوامی مذهب خریداری شد. العبد میرزا علی الرازی».

۱۱) بوستان سعدی

این نسخه دارای جلدی ضخیم و چرمی به رنگ‌های قهوه‌ای سیر و روشن و مشکی، و با طرح ابر و باد به اندازه ۱۶x۲۳ س م است. کاغذ کرم رنگ نسبتاً نازک دارد، خط آن به شیوه هندی است. رقم کاتب را ندارد و در آخر کتاب نوشته شده است: «تمام کار من نظام شد نسخه بوستان سعدی» من تصنیف مثنوی المعنوی حضرت شیخ سعدی مخدوم شیرازی عرف مصلح الدین» این نسخه تذهیب ندارد، فقط کلمه حکایت با رنگ قرمز نوشته شده و صفحه‌ها بسیار مرتب است. کاتب اندازه مسطر را دقیقاً رعایت کرده است. در بعضی از صفحه‌ها معنی بعضی از واژه‌ها نوشته شده است.

آغاز نسخه «بسم الله الرحمن الرحيم:

به نام جهاندار جان آفرین

حکیم سخن بر زبان آفرین

خداوند بخشنده و دستگیر

کریم خطا بخش پوزش پذیر»

نیز محتویات آن به انگلیسی به شرح ذیل آمده است:
 - اوکین رساله ۱۰ / بوستان / گلستان / قصاید فارسی / ترجیح
 بند / غزلیات / موعظه، چهارمین رساله که معمولاً با عنوان
 «در عقل و عشق» ذکر می شود. / پنجمین رساله، نصیحة
 الملوک / صاحبیه / مقطعات / مطایبات / رباعیات.
 این نسخه با جلد مشکی به اندازه ۱۶x۲۷/۵ اس م، و به
 خط نستعلیق بسیار زیبا نوشته شده و پاره ای از کلمات و
 عبارات بعد از تحریر نسخه با خط معمولی به آن اضافه
 شده است. عنوان هر کتاب از این کلیات دارای تذهیب
 عالی است؛ صفحات این نسخه - که موریا نه بخش هایی
 از آن را خورده است - به رنگ زرد با جدول بزرگ به رنگ
 آبی است. متن کتاب در جدولی به رنگ طلایی و آبی و
 مشکی به قطع ۱۸x۹ اس م، نوشته شده و فاصله بین سطرها
 نیز تذهیب شده است.

این نسخه دارای چند مینیاتور است که آنها را به
 تناسب موضوع یا حکایت، در میان عبارات متن، ترسیم
 کرده اند. به عنوان نمونه در باب هفتم گلستان با عنوان
 «تأثیر تربیت» مینیاتوری مشاهده می شود که صحنه مکتب
 خانه ای خوش منظره را در میان باغی نشان می دهد. چند
 تن از شاگردان به درس خواندن مشغول اند و در گوشه
 چپ مکتب خانه، شاگردی مورد تنبیه قرار گرفته است.
 آخرین بخش این نسخه از کلیات سعدی رباعیات و
 مفردات است که به این بیت ختم می شود:
 ای پیک نامه بر که خبر می بری به دوست
 یا لیت اگر به جای تو من بودمی رسول

۱۵) شاهنامه فردوسی، بخش هایی از حماسه پارسی
 در معرفی آن آمده است که: «این دست نویس با ظاهری
 کهنه، دارای ۴۱ برگ، با سه مینیاتور رنگی و مقداری
 تذهیب است، هدیه خانم بلا لانداری می باشد.»
 نسخه بسیار قدیمی است در قطع رحلی به اندازه
 ۱۷x۲۴ اس م، به خط نستعلیق بسیار زیبا و تذهیب بسیار
 ظریف در صفحه اول. دارای ورق های کرم رنگ، که
 چندین بار مرمت و اصلاح شده است.
 آغاز نسخه بعد از بسمله:

بنام خداوند جان و خرد
 کزین برتر اندیشه برنگذرد
 دو صفحه اول دو ستونی و بقیه صفحه ها چهارستونی
 است.
 سه مینیاتور این نسخه به ترتیب در شرح ابیات و
 مطالب ذیل است:
 - برای گفتار اندرز دادن فریدون پسر آبتین از مادر.

- یکی نیزه انداخت بر پشت اوی
 نگو نسار شد خنجر از پشت اوی
 ز زین برگرفتش به کردار باد
 بزدر زمین داد مردی به باد
 سرش راهمان گه ز تن باز کرد
 دد و دام را از تنش سساز کرد
 نگه کرد سام اندر آن ماهروی
 یکایک شگفت او بماند اندروی
 ندانست کش چون ستاید همی
 بدو چشم را چون گشاید همی

بفرمود تارفت مهراب پیش
 نوشتند عهدی باین و کیش
 صفحه آخر نسخه که بخشی از آن از بین رفته است
 نشان می دهد که کتابت نسخه ناتمام مانده است و این ابیات
 پایان نسخه حاضر است:

ستوده فراوان و بردش نماز
 بدو کرد زال آفرین دراز
 از این سرو سیمین تن ماهروی
 یکی شیر باشد ترانامجوی
۱۶) مرزبان نامه، از اسپهبد مرزبان بن شهریار (قرن ۵ ق)
 ، که سعدالدین و راوینی در قرن نهم به فارسی برگردانده
 است. ظاهراً این نسخه متعلق به قرن هشتم هجری و
 دارای ۳۸۲ صفحه است. صفحات آغاز و انجام نسخه
 مرمت شده است. جلد نسخه چرم و به رنگ سیاه و به اندازه
 ۲۹x۲۱ اس م است و متن در میان جدولی در اندازه ۲۲x۱۵
 س م و به خط نسخ و پانزده سطر در هر صفحه نوشته شده
 است.

آغاز: حمد و ثنایی که روایح ذکر آن...
 انجام: افتادگی دارد.